

STUDII ȘI CERCETĂRI: ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

CONCEPTUALIZAREA OPTIMIZĂRII/DEZVOLTĂRII
CURRICULUMULUI EDUCAȚIONAL

Vladimir GUȚU

Universitatea de Stat din Moldova

În articol este abordată problema privind optimizarea/dezvoltarea curriculumului educațional și sunt formulate următoarele prevederi conceptuale:

- Optimizarea/dezvoltarea curriculumului face parte dintr-un demers mai larg – proiectarea și implementarea curriculumului educațional, realizând anumite funcții specifice acestora.
- Optimizarea/dezvoltarea curriculumului poate fi privită ca teorie, ca principiu și ca modalitate de asigurare a calității documentelor curriculare, dar și a procesului educațional.
- Optimizarea/dezvoltarea curriculumului reprezintă o condiție determinantă în asigurarea calității curriculumului educațional. În același timp, eficiența procesului de optimizare/dezvoltare este determinată, la rândul său, de condiții psihosociale, educaționale, logistice.
- Optimizarea/dezvoltarea curriculumului educațional este un proces continuu determinat de nevoi și tendințele evoluției învățământului pe plan internațional și cel național.

Cuvinte-cheie: pedagogie, științe ale educației, activitate educațională, curriculum, optimizare, dezvoltare, proiectare, conceptualizare.

CONCEPTUALIZING OPTIMIZATION/DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL CURRICULUM

These articles put into discussion the issue of educational curriculum optimizing/developing and also there are presented the following conceptual stipulations:

- Optimization/development of curriculum is part of a larger approach that comprises designing and implementing educational curriculum, realizing specific functions.
- Optimization/development of curriculum can be regarded as a theory, as a principle and as a way of quality assurance of curriculum documents and educational process.
- Optimization/curriculum development is a determining factor in ensuring quality of educational curriculum. At the same time, the efficiency of optimization/development process is determined by psychosocial, educational and logistics conditions.
- Optimization/development of educational curriculum is a continuous process determined by the needs and trends of education progress at international and national level.

Keywords: pedagogy, educational sciences, educational activity, curriculum, optimization, design/projection, conceptualization.

Termenul „optimal” (din lat. *optimus* – cel mai bun) poate fi definit ca „cel mai adecvat variant/ model” de activitate privind realizarea condițiilor și obiectivelor prevăzute în contextul unor criterii/indicatori concreți.

Criteriul/indicatorul de optimizare este un parametru în baza căruia se realizează evaluarea comparativă a posibilelor decizii și a rezultatelor activității respective.

Problema *optimizării* în educație, inclusiv a curriculumului, nu este nouă. Pe parcursul său istoric „optimizarea” a fost tratată ca principiu, ca metodă/metodologie, ca strategie de obținere a unor rezultate mai bune.

În ultimele decenii „optimizarea” este tratată ca o abordare/o teorie axată pe legitățile și principiile educaționale, pe alegerea conștientă și științifică a deciziilor și modelelor de activitate în cadrul educațional.

O cunoscută abordare a optimizării procesului educațional aparține lui Iu.K. Babanski: „Optimizarea nu este o metodă sau un procedeu specific, ci o teorie asupra construirii procesului de învățare, în cadrul căruia se tratează în sistem de principii didactice, conținutul învățământului, formele și metodele de instruire, posibilitățile reale ale elevilor și în baza unei analize complexe se iau decizii conștiente și științific fundamentate” [4, p.18].

În acest context, Iu.K. Babanski fundamentează:

- 1) *principiul optimizării* – procesului educațional, ca parte a teoriei respective, axându-se pe un ansamblu de legități:
  - ✓ independența obiectivelor, conținuturilor de posibilitățile de învățare ale elevilor;
  - ✓ interdependența și legătura dintre timpul și eficiența învățării;
  - ✓ eficiența învățării este determinată de motivația față de actul educațional;
  - ✓ eficiența învățării este determinată de combinarea optimă a metodelor didactice și a formelor de organizare a instruirii;
- 2) *criteriile și modalitățile de realizare a optimizării*:
  - ✓ criteriul de performanță atins de fiecare elev în contextul dat și perioada dată în raport cu nivelul real de cunoștințe a acestora;
  - ✓ criteriul realizării normelor de timp stabilite pentru profesori și elevi cu referire la atingerea obiectivelor de învățare;
  - ✓ criteriul aplicării adecvate a eforturilor pentru realizarea eficientă a procesului de instruire.

De fapt, optimizarea instruirii prevede unitatea optimizării predării (activitatea profesorului) și optimizării învățării (activitatea elevului), având la bază următoarele *modalități*:

- proiectarea sistemică și contextuală a activităților de învățare;
- modernizarea permanentă a conținuturilor și a sarcinilor de învățare, identificând aspectele principale;
- stabilirea metodelor raționale și a mijloacelor de instruire privind atingerea obiectivelor proiectate;
- abordarea diferențială și individualizată a procesului de instruire;
- crearea condițiilor respective privind asigurarea învățării eficiente;
- identificarea unor activități cu privire la economia timpului și stabilirea optimă a timpului de predare-învățare;
- analiza rezultatelor instruirii în raport cu criteriile de optimizare a instruirii.

Așadar, Iu.K. Babanski propune o abordare unitară (complexă) a optimizării procesului de instruire, care presupune:

- în procedura de optimizare se includ toate componentele procesului de instruire;
- axare pe tot ansamblul de principii didactice;
- consecutivitatea realizării obiectivelor, cunoașterea posibilităților elevilor, a potențialului activităților de învățare, a specificului conținuturilor și formelor de învățare în procesul de stabilire/identificare a metodelor didactice diversificarea mijloacelor de instruire etc.

O abordare modernă a optimizării curriculumului educațional găsim în lucrarea lui I. Negreț-Dobridor *Teoria generală a curriculumului educațional* [3]. În ea autorul încearcă să dezvolte ideile a lui S.Dewey referindu-se la noțiunile „*curriculum development*” (dezvoltarea curriculumului) și „*curriculum improvement*” (optimizarea curriculumului), care, în viziunea lui, sunt aproape sinonime, însă totuși sunt fenomene „relativ distincte”.

Dezvoltarea curriculumului se referă, în primul rând, la conceperea unui curriculum absolut nou.

Cazul Republicii Moldova: în anii '80, după obținerea independenței, a apărut necesitatea de schimbare a paradigmei curriculare, respectiv nevoia de elaborare a noilor curricula.

Optimizarea curriculumului se referă, în primul rând, la îmbunătățirea a ceea ce merge deja bine. De fapt, ideea optimizării curriculumului se ridică la rang de principiu pedagogic (J.A. Comenius, Iu.K. Babanski).

Trebuie de menționat că expresia „dezvoltarea curriculumului” poate avea și alte sensuri:

- apariția noilor abordări în cadrul teoriei curriculumului;
- apariția noilor elemente/competențe în structura curriculumului;
- apariția noilor produse curriculare;
- apariția noilor strategii educaționale etc.

De regulă, în practica educațională termenii „optimizarea curriculumului”, „modernizarea curriculumului”, „dezvoltarea curriculumului”, „îmbunătățirea curriculumului” se folosesc ca sinonime.

Același lucru face și I.Negreț-Dobridor în lucrarea sa [3], fundamentând modelul pentafazic al optimizării curriculumului modern: noțiunile „dezvoltarea curriculumului” și „optimizarea curriculumului” sunt considerate ca sinonime din perspectiva managementului schimbării.

Așadar, în viziunea sa convergentă asupra optimizării curriculumului modern, autorul distinge două aspecte fundamentale independente:

- aspectul deontologic;
- aspectul tehnic.

Primul se referă la efectele scontate și nescontate în urma realizării unor demersuri teoretice și aplicative în cadrul optimizării curriculumului educațional.

Al doilea comportă o tehnologie specifică axată pe abordarea sistemică, praxiologică, metodologică și norme de design educațional.

I. Negreț-Dobridor propune un model pentafazic al optimizării/dezvoltării curriculumului modern:

1. *Cercetarea curriculară*: diagnoza stării actuale, analiza de curriculum, prognoza tendințelor dezvoltării.
2. *Proiectarea curriculară*: concepte de referință – componenta obligatorie a curriculumului, principiile și instrumentele de proiectare curriculară.
3. *Evaluarea proiectului curricular* prin expertizare și analize critice, precum și în mod experimental.
4. *Validarea curriculumului* de autorități oficiale (de exemplu, de Ministerul Educației).
5. *Implementarea curriculumului* realizată de specialiști în cadrul managementului curriculumului/schimbării [2].

O abordare mai generală cu referire la dezvoltarea curriculumului aparține lui Sorin Cristea, care analizează modele de reconceptualizare (dezvoltare) a curriculumului prin construcție, reconstrucție și deconstrucție. Autorul corelează aceste trei modele cu paradigmele educaționale: premodernă, modernă și postmodernă. De fapt, din perspectiva postmodernității accentul se pune pe reconstrucție curriculară continuă în raport cu schimbările care au loc permanent în societate.

Dacă abordarea educației prin deconstrucție a generat apariția unor ramuri/domenii noi în științe ale educației și, în primul rând, a teoriei generale a curriculumului, atunci abordarea educației prin reconstrucție are în vedere reconstituirea permanentă a întregului: educația, instruirea și proiectarea curriculară a educației și instruirii [1, p.137].

Paradigma curriculumului din perspectiva reconstrucției are în vedere realizarea optimă a rapoartelor dintre aspectul psihocentrist și sociocentrist; educator și educat; obiective-conținuturi-metodologie-evaluare; predare-învățare-evaluare.

Așadar:

- „Fenomenul” de optimizare în educație este abordat la nivel de teorie (în viziunea lui Iu.K. Babanski).
- „Fenomenul” de optimizare este privit ca un principiu pedagogic (I.Negreț-Dobridor, Iu.K. Babanski).
- Termenul „optimizare” nu este sinonimul termenului „dezvoltare”, însă în practica educațională ele foarte des se folosesc cu același sens.
- În viziunea unor autori, „dezvoltarea curriculumului” presupune elaborarea/proiectarea noilor curricula, iar „optimizarea” presupune îmbunătățirea continuă a curricula existente.

Fundamentarea complexă a optimizării/dezvoltării curriculumului educațional se axează pe:

1. *Teoria generală a curriculumului* care are ca obiect de studiu specific proiectarea curriculară a educației și instruirii în context pedagogic deschis la nivel de sistem de educație/învățământ, sistem și proces de învățământ, proces și situații de instruire.
2. *Teoria generală a educației* care are ca obiect de studiu: educația în sens larg social și educația în sens îngust pedagogic, funcțiile educației, finalitățile generale ale educației, structura de bază a educației, laturile educației. Teoria generală a educației este privită în contextul paradigmei curriculumului.
3. *Teoria generală a instruirii* care are ca obiect de studiu activitatea de instruire ca subsistem al activității educaționale. Categoriile de bază ale teoriei generale a instruirii sunt: curriculum, principii didactice, forme de optimizare a instruirii, obiective/finalități, conținuturi, metodologie/tehnologie/strategie/metode, evaluare; predare-învățare-evaluare, mijloace de învățământ, comunicarea didactică.

4. *Teoria generală a cercetării pedagogice* cu referire la cercetarea curriculară. Valorificarea metodologiei de cercetare va asigura baza interpretativă și explicativă necesară pentru înțelegerea perspectivelor dezvoltării/optimizării curriculumului, dar și pentru conceperea noilor modele conceptuale ale curriculumului educațional.
5. *Teoria generală a personalității*: structura personalității, legitățile de formare și dezvoltare a personalității, particularitățile individuale și de vârstă, particularitățile interne și externe ale dezvoltării personalității.

În contextul acestor teorii se identifică cel puțin cinci direcții de optimizare/dezvoltare a curriculumului:

1. Proiectarea unui curriculum educațional optimal din punctul de vedere al formării/dezvoltării personalității elevului/studentului.
2. Proiectarea optimă a finalităților educației și reflectarea acestora în cadrul curricular și realizarea mai eficientă a actului educațional în contexte concrete.
3. Organizarea și realizarea optimă a procesului de instruire în raport cu finalitățile proiectate.
4. Realizarea optimizării instruirii în raport cu particularitățile individuale ale elevilor, cu nivelurile de dezvoltare, performanțele, motivele, interesele etc.
5. Cercetarea problemelor din cadrul curricular în vederea:
  - a) re-proiectării curriculumului educațional din perspectiva dezvoltării/optimizării;
  - b) eficientizării procesului de instruire/de predare-învățare-evaluare.

În viziunea noastră, conceptele de „optimizare” și „dezvoltare” fac parte din ansamblul factorilor care asigură calitatea curriculumului la nivel de produs și la nivel de proces, și anume: cercetare, proiectare, implementare, monitorizare, management. Fiecare din acești factori/dimensiuni îndeplinesc funcțiile specifice în contexte concrete.

Proiectarea curriculumului prezintă o activitate complexă care are metodologia și strategia sa specifică și care are drept scop asigurarea interdependenței și interconexiunii dintre: concepție curriculară – obiective/competențe – conținuturi – metodologie – evaluare. Proiectarea curriculară presupune:

- elaborarea concepției generale a curriculumului;
- proiectarea produselor curriculare: planul de învățământ, curricula pe discipline, manuale școlare, ghiduri metodologice, proiecte didactice de lungă durată;
- proiectarea procesului de instruire (axat pe unități de învățământ).

De regulă, activitatea de proiectare este necesară atunci când se concepe un curriculum absolut nou. În cazul Republicii Moldova, conceperea unui curriculum absolut nou ține de reforma curriculumului național, începută în anii 1995, finanțată de Banca Mondială și Guvernul Republicii Moldova. Necesitatea unui nou curriculum era motivată de schimbarea paradigmei educaționale. Necesitatea proiectării noului curriculum apare și în alte contexte/condiții:

- introducerea noilor discipline în planul de învățământ;
- integrarea a două sau mai multe discipline școlare;
- apariția noilor discipline la decizia școlii;
- schimbarea concepției predării-învățării a unei discipline (schimbarea paradigmei curriculare).

În alte cazuri, putem vorbi despre re-proiectarea curriculumului.

Dezvoltarea curriculumului educațional este un concept și o activitate care presupune:

- dezvoltarea teoriei curriculare prin noi abordări, concepte etc.;
- dezvoltarea cadrului conținutal și structural prin introducerea noilor elemente/componente curriculare;
- crearea noilor produse/documente curriculare;
- elaborarea de noi tehnologii educaționale etc.

Dezvoltarea curriculumului este un proces continuu și are drept scop raportarea curriculumului la schimbările permanente și la tendințele dezvoltării curriculumului la nivel național și internațional. Dezvoltarea curriculumului se axează pe:

- rezultatele cercetărilor științifice respective;
- experiențe de implementare a curricula școlare;
- transfer tehnologic etc.

Optimizarea curriculumului educațional este un principiu și o activitate care presupune „îmbunătățirea”, „corectarea a ceva care nu mai merge bine sau nu mai este bun sau a face mai bine ceea ce merge deja bine” [3, p.190-191].

De fapt, optimizarea înseamnă a face ceva mai bine, cu efort și instrumente minime, într-un timp mai scurt, a obține calitatea, eficiența cu mijloace optime. Cu referire la curriculum, *principiul optimizării* se aplică în următoarele contexte:

- În cazul *proiectării/reproiectării curriculumului educațional* având ca scop: obținerea unor produse curriculare optime din punctul de vedere al organizării/realizării procesul educațional. În acest caz, curriculumul poate fi conceput sau reproiectat în raport cu abordarea inițială, însă stabilite mai bine conexiunile între componentele curriculare, formulate mai adecvat finalitățile instruirii etc. Optimizarea în acest caz nu presupune obligatoriu și dezvoltarea acestuia. Trebuie de menționat și fenomenul invers: dezvoltarea curriculumului nu întotdeauna asigură și optimizarea acestuia. De exemplu, dezvoltarea curriculumului din perspectiva axării pe competențe nu asigură automat că acest curriculum este și un document optimal din punctul de vedere al calității. Însă, de regulă, optimizarea curriculumului, în acest context, se sincronizează și cu dezvoltarea acestuia.
- În cazul *procesului de instruire* prin: redefinirea finalităților, reorganizarea conținuturilor, alegerea strategiilor și metodelor didactice, individualizarea și diferențierea instruirii; monitorizarea timpului, crearea condițiilor, diversificarea formelor de organizare a instruirii etc.

Realizarea eficientă a principiului de optimizare la nivel de proces ține de următoarele:

- ✓ calitatea manualelor și a ghidurilor metodologice;
- ✓ măiestria/profesionalismul cadrului didactic;
- ✓ nivelul de motivare și dezvoltare a elevilor;
- ✓ calitatea condițiilor în cadrul cărora se realizează procesul educațional etc.

În calitate de exemplu aducem o modalitate de alegere optimală a unei lecții. Această modalitate presupune un șir de acțiuni interconexe ale cadrului didactic:

- *proiectarea operațională și holistică a unei lecții* corelată cu proiectarea axată pe unitate de învățare, proiectarea de lungă durată, curriculumul pe discipline, dar și în raport cu posibilitățile manualului școlar;
- *concretizarea obiectivelor și a sarcinilor/activităților didactice* în raport cu posibilitățile reale ale elevilor și cu condițiile clasei;
- *identificarea principalului în organizarea conținuturilor*;
- *alegerea logicii optimale* în studierea subiectului;
- *alegerea structurii optimale a lecției*;
- *alegerea strategiilor optimale de învățare* în raport cu obiectivele lecției, potențialul clasei, măiestria pedagogică proprie etc.;
- *alegerea rațională a formelor de organizare a instruirii*;
- *alegerea rațională a tempoului și timpului* pentru realizarea activităților de învățare;
- *crearea condițiilor optime pentru învățare*;
- *realizarea comunicării eficiente*;
- *identificarea corespunderii rezultatelor reale ale învățării* cu posibilitățile elevilor și cu obiectivele prevăzute, precum și cu timpul care a fost alocat pentru activitățile respective.

În teoria și practica educațională putem întâlni și așa noțiuni ca „raționalizare”, „modernizare”, „perfecționare” a curriculumului, care nu trebuie confundate cu noțiunile „dezvoltare”, „optimizare”.

Raționalizarea, de regulă, se referă la îmbunătățirea structurii sau a unui element al structurii, la îmbunătățirea organizării unei activități. Cu referire la curriculum acest termen este mai puțin aplicabil.

Modernizarea – reproiectare a curriculumului în conformitate cu cerințele actuale. Deși, modernizarea se referă mai mult la îmbunătățirea procesului de învățământ prin implementarea noilor metode, tehnologiilor informaționale etc. În Republica Moldova acest termen a fost pe larg utilizat în cadrul renovării curriculumului de a treia generație. Curriculumul actual pe discipline deseori este numit curriculum modernizat.

Perfecționarea curriculumului include în sine elemente de raționalizare și modernizare și, de regulă, presupune îmbunătățirea unor părți ale întregului. Practic acest termen nu se aplică cu referire la curriculum; mai mult decât atât, manifestarea acestuia nu are indicatori clari de măsurare.

Reactualizarea curriculumului se referă la ajustarea acestuia la cerințele actuale. Reactualizarea curriculumului este o noțiune mai puțin reușită, deoarece din start apreciază curriculumul existent ca unul neactual, ceea ce vine în contradicție cu valoarea reală a acestuia; vorba poate fi numai despre unele elemente/aspecte mai puțin funcționale.

Așadar, conceptul de „optimizare” a curriculumului face parte dintr-o abordare mai largă de asigurare a calității învățământului. Acest concept poate fi prezentat grafic astfel (Fig.1).

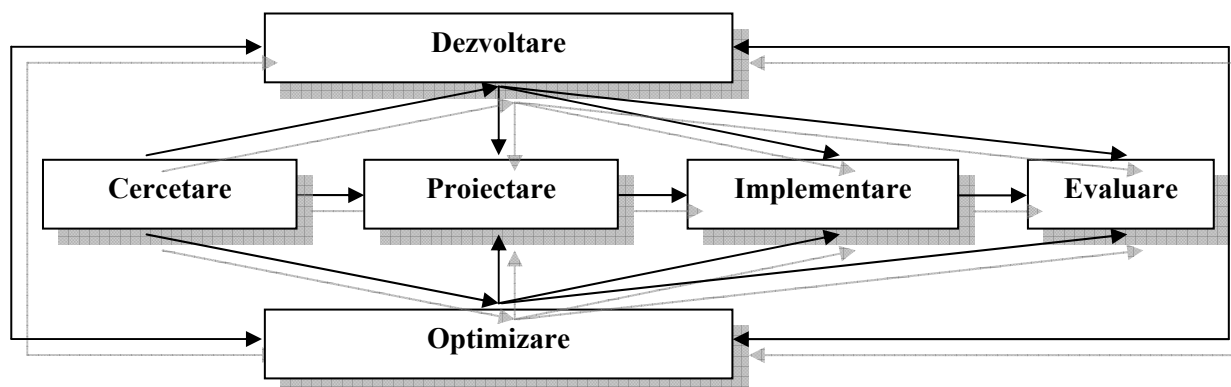

Fig.1. Dezvoltarea/optimizarea în contextul curricular.

Așadar, curriculumul optimal la nivel de produse este determinat de către:

- experți în curriculum în raport cu criteriile existente/stabilite;
- cadrele didactice în procesul de implementare;
- rezultatele elevilor raportate la finalitățile curriculare.

Curriculumul optimal la nivel de proces este determinat de către:

- inspectori/monitori în domeniu;
- cadrele didactice (prin autoevaluare);
- rezultatele elevilor raportate la finalitățile curriculare.

Care curriculum la nivel de *produs* poate fi numit optimal?

- Acel care asigură organizarea eficientă a procesului educațional la nivel de sistem și la nivel de proces.
- Acel care este apreciat pozitiv de către experți, cadrele didactice în raport cu criteriile de calitate.
- Acel care asigură formarea/dezvoltarea personalității elevului în raport cu potențialul lui propriu.

Care curriculum la nivel de *proces* poate fi numit optimal?

- Acel care prin structura, logica și conținutul său asigură atingerea finalităților curriculare.
- Acel care prin strategii didactice active/interactive asigură realizarea finalităților curriculare.
- Acel în cadrul căruia obiectivele sunt realizate în contextul timpului prevăzut.

Curriculumul optimal în plan procesual nu înseamnă, în genere, cel mai bun, dar cel mai bun/eficient:

- a) pentru contextul și condițiile concrete și posibilitățile cadrelor didactice;
- b) la etapa concretă și în corespundere cu nivelul de pregătire a elevilor etc.

De aici reiese că rezultatele învățării unui elev (grup de elevi) pot fi optimale, iar ale altui elev (grup de elevi) să nu fie optimale. Cu alte cuvinte, pentru fiecare elev trebuie stabilit rezultatul optimal propriu.

Așadar, sistemul modalităților de realizare a optimizării/dezvoltării curriculumului decurge/se deduce din teoriile, principiile și legitățile de proiectare curriculară și realizare a procesului educațional.

Trebuie de menționat că nu există o variantă unică de optimizare/dezvoltare, ci o diversitate mare de variante. Problema constă în alegerea celei mai adecvate variante pentru contextul dat. Fundamentul teoretic cu privire la elaborarea metodologiei de alegere optimală a variantelor o constituie abordarea sistemică.

Condiții optimale – curriculum „optimal”. Fără crearea condițiilor optimale este imposibil a concepe și a dezvolta curriculumul educațional.

Proiectarea/reproiectarea optimală a curriculumului scris (a produselor curriculare) presupune respectarea următoarelor condiții:

1. Existența politicilor curriculare clare.
2. Existența structurilor de realizare a managementului curriculumului la nivel național și raional.
3. Existența grupurilor de conceptori de curricula și formarea continuă a acestora.
4. Motivarea conectorilor de curricula prin diverse forme.
5. Existența/fundamentarea unei metodologii și strategii clare de proiectare/reproiectare, de optimizare și dezvoltare a curriculumului educațional.

Realizarea principiului optimizării curriculumului la nivel de proces se axează pe respectarea următoarelor condiții:

1. Condiții materiale și de asigurare didactică: existența cabinetelor, laboratoarelor, mijloacelor tehnice, materialelor didactice etc.
2. Condiții de asigurare a sănătății elevilor: reflectarea normelor igienice, asigurarea medicală etc.
3. Condiții de asigurare a climatului moral-psihologic și estetic: comunicarea eficientă, tactul pedagogilor, acceptarea diferitelor opinii, stimularea și motivarea elevilor, promovarea valorilor și a orientărilor estetice etc.

O condiție aparte ține de profesionalismul, măiestria și atitudinea cadrelor didactice față de educația elevilor.

Concluzii:

1. Optimizarea/dezvoltarea curriculumului face parte dintr-un demers mai larg – proiectarea și implementarea curriculumului educațional, realizând anumite funcții specifice acestora.
2. Optimizarea/dezvoltarea curriculumului poate fi privită ca teorie, ca principiu și ca modalitate de asigurare a calității documentelor curriculare, dar și a procesului educațional.
3. Noțiunile „optimizare”, „dezvoltare”, „modernizare”, „proiectare/reproiectare”, „concepere” nu sunt sinonime; fiecare dintre ele au o semnificație proprie și funcții specifice respective.
4. Optimizarea/dezvoltarea curriculumului reprezintă o condiție determinantă în asigurarea calității curriculumului educațional. În același timp, eficiența procesului de optimizare/dezvoltare, la rândul său, este determinată de condiții psihosociale, educaționale, logistice.
5. Optimizarea/dezvoltarea curriculumului educațional este un proces continuu determinat de nevoi și tendințele evoluției învățământului pe plan internațional și cel național.

Bibliografie:

1. CRISTEA, S. *Curriculum pedagogic*. București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 2006.
2. GUȚU, VI. *Pedagogie*. Chișinău: CEP USM, 2013.
3. NEGREȚ-DOBRIDOR, I. *Teoria generală a curriculumului educațional*. Iași: Polirom, 2008.
4. БАБАНСКИЙ, Ю.К. *Оптимизация процесса обучения*. Москва: Педагогика, 1977.

Prezentat la 23.05.2014